

ORTAÖĞRETİM PSİKOLOJİK DANIŞMA VE REHBERLİK HİZMETLERİNDE YAŞANAN SORUNLAR VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ: BİR META-SENTEZ ÇALIŞMASI

PROBLEMS AND SOLUTION SUGGESTIONS IN SECONDARY EDUCATION PSYCHOLOGICAL COUNSELING AND GUIDANCE SERVICES: A META-SYNTHESIS STUDY

Gülay ÖZSOY

Milli Eğitim Bakanlığı, gulyozsoy@gmail.com
ORCID: 0000-0003-1504-4375

Doç. Dr. Necdet AYKAÇ

Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Programları ve Öğretim, necdetaykac@mu.edu.tr
Muğla / Türkiye
ORCID: 0000-0001-8020-713X

ÖZET

Bu araştırmada, ortaöğretim düzeyinde psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerinde yaşanan sorunları ve çözüm önerilerini ele alan nitel çalışmalar meta-sentez yöntemi ile incelenmiştir. Bu inceleme için Google Akademik, Dergi Park, TR Dizin ve Yüksek Öğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi veri tabanlarından yararlanılarak, rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri, rehberlik hizmetleri sorunları, ortaöğretimde rehberlik ve psikolojik danışma problemleri ve liselerde rehberlik ve psikolojik danışma anahtar kelimeleri kullanılarak verilere ulaşılmıştır. Belirlenen makalelerin ve tezlerin titiz bir şekilde incelenmesi sonucunda 36 çalışma belirlenerek ‘fiziksel imkânlardan kaynaklı sorunlar’, ‘hizmetlerin ulaşılabilirliği ve işlevselliğinden kaynaklı sorunlar’, ‘mesleki gelişime dair sorunlar’, ‘sistem kaynaklı sorunlar’ ve ‘rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerine yanlış algı ve bilgiler’ olmak üzere ortaöğretimde rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri problemlerine ilişkin beş tema belirlenmiştir. Ardından, her bir temanın içerdiği alt problemler belirlenerek, araştırmada ele alınan makale ve tezlerden bu problemlere yönelik çözüm önerileri üzerinde durulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri, ortaöğretim rehberlik ve psikolojik danışma sorunları ve meta-sentez

ABSTRACT

In this research, qualitative studies dealing with the problems and solution proposals in psychological counseling and guidance services at the secondary education level were examined with the meta-synthesis method. For this review, data were obtained by using the keywords of guidance and psychological counseling services, guidance services problems, guidance and psychological counseling problems in secondary education, and guidance and psychological counseling in high schools by using the databases of Google Academic, Dergi Park, TR Directory and National Thesis Center of the Council of Higher Education. As a result of the meticulous examination of the articles and theses, 36 studies were determined and related to the problems of guidance and psychological counseling services in secondary education, including problems arising from physical facilities, problems arising from the accessibility and functionality of services, problems related to professional development, system-related problems and misconceptions and information about guidance and psychological counseling services. Five themes were identified. Then, the sub-problems of each theme were determined, and the solution proposals for these problems from the articles and theses discussed in the research were emphasized.

Keyword: Guidance and psychological counseling services, secondary education guidance and psychological counseling problems and meta-synthesis

1.GİRİŞ

Psikolojik danışma ve rehberlik hizmeti, öğrencilerin mesleki, eğitsel ve kişisel-sosyal gelişim alanlarında karşılaştıkları sorunlarla baş etmelerine yardımcı olan, öğrencinin hem kendisi hem de çevresi hakkında farkındalık kazanmasına yardımcı olarak kendini gerçekleştirmesini amaçlayan sistematik bir şekilde ilerleyen yardım etme süreci olarak tanımlanmaktadır (Hohenshil, Amundson & Niles, 2015). Diğer bir ifadeyle, psikolojik danışma ve rehberlik bir uzman tarafından bireyin kendini gerçekleştirmesi için ihtiyacı olan desteği sağlayan psikolojik bir yardım etme süreci biçiminde açıklanmaktadır (Karataş ve Baltacı, 2013). Bu nedenle öğrencilerin eğitsel ve mesleki gelişimleri için psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerinin nitelikli ve erişilebilir olmasının önemli olduğunu söylemek mümkündür (Eliamani, Richard & Peter, 2014).

Rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri gelişim döneminin görevlerini yerine getirebilmesi için öğrencileri desteklemektedir. Özellikle ergenlik dönemine denk gelen lise yılları kimlik gelişimi açısından kritik dönem olarak kabul edilmektedir (Kaya ve Yıldırım, 2017). Başka bir ifadeyle, lise dönemi bireyler için mesleki, kişisel ve sosyal gelişim açısından kritik bir öneme sahiptir. Bu kritik süreçte hem kimlik edinimi hem de meslek seçimi konusunda önemli kararlar yer almaktadır (Steinberg, 2007). Bireyin bu kritik dönemi başarılı bir şekilde atlatabilmesi ve sosyal becerilerini geliştirebilmesi için psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerinin sunulması gerekmektedir (Yeşilyaprak, 2009). Sunulan bu psikolojik danışma ve rehberlik hizmetleri öğrencilerin akademik başarılarını artırmayı, verimli çalışma alışkanlıkları kazandırmayı, çatışma çözme becerilerini geliştirmeyi ve okul bırakma oranlarını azaltmayı amaçlamaktadır (Braddock, 2001). Lise öğrencilerine yönelik mesleki bilgilendirme, verimli çalışma, yetkinlik ve diğer psikososyal faktörleri geliştirmek için hizmetler sunulmaktadır. Diğer bir ifadeyle, öğrencilerin bilişsel ve duyuşsal gelişimleri için psikolojik danışma ve rehberlik hizmetleri eğitimin önemli bir parçası haline gelmektedir (ASCA, 2017). Bu bağlamda lise eğitimine devam eden öğrencilerin kapsamlı bir şekilde yürütülen psikolojik danışma ve rehberlik faaliyetlerine ihtiyaçları olduğu görülmektedir (Schmidt, 2017).

Okullarda öğrencilere ihtiyaçları olan psikolojik danışma ve rehberlik hizmetleri okul psikolojik danışmanları tarafından sağlanmaktadır (Aviles, Anderson & Davila, 2006; Karataş ve Sönmez, 2019). Ancak nitelikli bir psikolojik danışma ve rehberlik hizmetinin yürütülebilmesi psikolojik danışmanların okul müdürleri, aileler, öğretmenler ve öğrenciler ile iş birliği yapılması gerekmektedir (Korkut-Owen & Owen, 2008).

Çünkü okul rehberlik hizmetlerini yürüten psikolojik danışmanların görev ve sorumlulukları ele alındığında, gelişimsel ve önleyici hizmetler (sınıf rehberliği, bireyi tanıma uygulamaları, bilgi verme, yönlendirme ve izleme), iyileştirici hizmetler (sosyal-duygusal, akademik, kariyer gelişimi, psikolojik danışma, aile ve çevreye yönelik psikososyal destek çalışmaları) ve müşavirlik çalışmaları boyutlarında önemli işlevleri bulunduğu ve bu nedenle iş birliği içerisinde sürdürülmesi gerektiği anlaşılmaktadır (MEB, 2020). Bu yönüyle psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerinin sağlıklı bir şekilde gerçekleştirilebilmesi için işbirliği ve katılımın önemli olduğu söylenebilir (Camadan ve Sezgin, 2012; Özabacı, Sakarya ve Doğan 2008). Öte yandan, psikolojik danışma ve rehberlik hizmetleri Türkiye’de yaklaşık 60 yıldır var olmasına rağmen bu hizmetlerin yerine getirilmesi konusunda halen birçok sorunun olduğu araştırmalar sonucu ortaya konmuştur (Tagay ve Savi-Çakar, 2017). Yapılan araştırmalar incelendiğinde iş birliği eksikliği (Can ve Nikolayidis, 2021; Koçak-Bıçak ve Ottekin-Demirbolat, 2019), görev tanımındaki belirsizlik (Toprakçı ve Altunay, 2014), fiziki yetersizlikler (Akpınar ve Bengisoy, 2017), psikolojik danışman sayısının az olması (Akpınar ve Bengisoy, 2017; Arıcıoğlu ve Tagay, 2010; Çokamay, Kapçı ve Sever, 2017), mesleki gelişim eksikliği (Parmaksız ve Gök, 2018; Toprakçı ve Altunay, 2014), rehberlik saatinin olmaması (Gürkan, 2020; Tagay ve Savi-Çakar, 2017), hizmetlerin önemini anlaşılmaması (Karataş ve Baltacı, 2013) ve lisans eğitiminde uygulama derslerinin yetersiz olması (Kaya ve Yıldırım, 2017; Tuzgöl-Dost ve Keklik, 2012) başlıca sorunlar olarak yer almaktadır. Bu sorunlar mesleki yetersizlik ve tükenmişliğe neden olmaktadır (Meyer & Ponton, 2006). Bu nedenle bu araştırmada ortaöğretim kurumlarında rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinde karşılaşılan sorunları ve bu sorunlara yönelik çözüm önerilerinin meta-sentez yöntemi ile incelenmesi amaçlanmıştır.

2.YÖNTEM

2.1.Araştırma Deseni

Bu araştırma nitel araştırma yöntemleri biri olan meta-sentez yöntemi ile gerçekleştirilmiştir. Meta-sentez yapılan araştırmaların bulgularını ve sonuçlarını belirli temalara veya çerçevelere dayalı olarak sunan araştırma yöntemi olarak ifade edilmektedir (Dinçer, 2018). Bu araştırmada ortaöğretimde rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinde karşılaşılan sorunlar ve bu sorunlar için çözüm önerilerini inceleyen nitel araştırmaları bütüncül bir şekilde ele alarak meta-sentez çalışması gerçekleştirilmiştir. Araştırma gerçekleştirilirken Walsh ve Downe (2005) tarafından öne sürülen aşamalara dikkat edilmiştir. Bu aşamalar dikkate alınarak:

- Çalışmanın sınırları belirlenmiş,
- Konuya ilişkin araştırmaları bulmuş,
- Dâhil edilecek araştırmalar belirlenmiş,
- Araştırmaların kaliteleri değerlendirilmiş,
- Kıyaslama ve karşılaştırma çalışmaları yapılmış,
- Araştırma kapsamında kodları ve temaları belirlenmiş,
- Araştırmalarda ulaşılan temalar sentezlenerek bulgular yorumlanmış ve tartışma sonuç kısmında verilmiştir.

2.2.Verilerin Toplanması

Bu araştırmada Walsh ve Downe (2005) tarafından belirlenen aşamalara göre ilk olarak problem tanımlanmıştır. Bu araştırma için ihtiyaç olan çalışmalara Google Akademik, Dergi Park, TR Dizin ve Yüksek Öğretim Kurulu (YÖK) tez merkezi veri tabanlarına ‘rehberlik hizmetleri sorunları’, ‘rehberlik ve psikolojik danışma hizmeti sorunları’, ‘ortaöğretim rehberlik ve psikolojik danışma hizmeti sorunları’ ve ‘liselerde rehberlik ve psikolojik danışma hizmeti sorunları’ anahtar sözcükleri ile erişilmiştir. Bu aşamada ele alınan çalışmalarda tarih olarak bir ölçüt belirlemeyerek geçmişten günümüze benzer sorunların görüldüğü vurgulanmaya çalışılmıştır.

Araştırmaya dâhil ederken öncelikle araştırmaların, özet kısımları değerlendirilmiştir. Ardından uygun olan araştırmaların başta bulgular bölümü olmak üzere, diğer bölümlerin de sırası ele alınmıştır. Son olarak, sorunlara yönelik çalışma kodları verilmiştir. Araştırmada yararlanılan çalışmaların kodları, yazar bilgileri ve konuları tablo 1’de sunulmuştur.

Tablo 1. Araştırma Kapsamında Sorun ve Çözüm Önerileri İçin Kullanılan Çalışmalar

Çalışma Kodu	Kaynakça	Çalışma Konusu
A1	Akay, Türk, Mercan ve Urtekin (2019)	Rehberlik Hizmetleri yönetmeliğinin rehber öğretmenler gözünden değerlendirilmesi
A2	Altun ve Camadan (2013)	Rehber öğretmenlerin mesleki algılarının incelenmesi
A3	Azimli ve Akacan (2017)	Ortaöğretim okul yöneticilerinin rehberlik ve psikolojik danışmanlık hizmetlerine ilişkin görüşleri
A4	Bakioğlu ve Gayık-Asyalı (2005)	Rehber öğretmenlerin okul yöneticilerine ilişkin algılarının kariyer evrelerine göre incelenmesi
A5	Bayraktar (2020)	Rehber öğretmenlerin karşılaştığı sorunlar
A6	Bengisoy ve Özdemir (2019)	Psikolojik danışmanların lisans eğitimlerini ve hizmet içi eğitimleri değerlendirmesi
A7	Camadan (2021)	Rehberlik Hizmetleri yönetmeliklerindeki kararların incelenmesi
A8	Camadan ve Sarı (2021)	Psikolojik danışmanların mesleki incelenmesi
A9	Can ve Nikolayidis (2020)	Rehber öğretmenlerin okul yönetimine katılımının incelenmesi
A10	Can ve Nikolayidis (2021)	Okul rehberlik hizmetlerinin durumunun belirlenmesi
A11	Çokamay, Kapçı ve Sever (2017)	Okul ruh sağlığı hizmetlerinde yaşanan sorunlar
A12	Dağlı (2014)	Rehber öğretmen ve psikolojik danışmanların mesleki algıları
A13	Demirel (2010)	Sınıf rehberlik programlarının değerlendirilmesi
A14	Donat-Bacıoğlu, Onat-Kocabıyık ve Malkoç (2017)	PDR lisans öğrencilerinin okullardaki gözlemleri
A15	Gürgan (2020)	Rehber öğretmenlerin yaşadıkları sorunları değerlendirmesi
A16	Hamamcı, Murat ve Çoban (2004)	Psikolojik danışmanların mesleki sorunları
A17	İçtüzzer (2017)	Ortaöğretimdeki pdr hizmetlerinin değerlendirilmesi
A18	Karataş ve Polat (2013)	Okul idarelerinin rehberlik hizmetlerine bakış açıları
A19	Karataş ve Sönmez (2019)	Lise öğrencilerinin rehber öğretmenlere bakış açısının incelenmesi
A20	Karataş ve Şahin-Baltacı (2013)	Okullarda yürütülen rehberlik hizmetlerinin idare, sınıf rehberlik öğretmeni ve öğrenciler tarafından değerlendirilmesi

A21	Kaya (2013)	Ortaöğretim rehberlik hizmetlerinin denetlenmesinde yaşanan sorunlar
A22	Kaya ve Kaya (2017)	Ortaöğretim rehberlik hizmetlerinin denetlenmesinde yaşanan sorunlar
A23	Kaya ve Yıldırım (2017)	Liselerde görev yapan psikolojik danışmanların kriz durumuyla baş etme konusundaki yeterlilik algıları
A24	Kazu ve Deniz (2020)	Okul psikolojik danışmanlarının nöbet görevine ilişkin görüşleri
A25	Koçak-Bıçak ve Ottekin-Demirbolat (2019)	Okul psikolojik danışmanlarının beklentileri
A26	Korkut Owen & Owen (2008)	Okul psikolojik danışmanlarının rol ve işlevlerine yönelik algının incelenmesi
A27	Külahoğlu ve Küçüksüleymanoğlu (2021)	Okul PDR hizmetleri yönetmeliğinin MEB Şura kararlarıyla uyumunun incelenmesi
A28	Özaydın, Şahin ve Siyez (2019)	Liselerdeki okul idaresi ve branş öğretmenlerinin rehber öğretmenlerin nöbet tutmasının rehberlik hizmetleri üzerindeki etkisi
A29	Öztürk (2018)	Rehber öğretmenlerin okul yöneticileri tutumlarına yönelik algıları
A30	Parmaksız ve Gök (2018)	Okul psikolojik danışmanlarının karşılaştığı güçlükler
A31	Şahin ve Kumcağız (2018)	Geçmişten günümüze rehberlik ve psikolojik danışmanlık uygulamalarının incelenmesi
A32	Tagay ve Karataş (2018)	E-rehberlik modülüne ilişkin görüşler
A33	Tagay ve Savi-Çakır (2017)	Okul psikolojik danışmanlarının sundukları hizmetlere ilişkin görüşler
A34	Tanhan ve Nas (2020)	Rehber öğretmenleri ilişkin öğretmen algılarının incelenmesi
A35	Tuzgöl Dost ve Keklik (2012)	Psikolojik danışmanların mesleki sorunları ve mesleki doyumlarını etkileyen faktörlerin incelenmesi
A36	Uzun (2018)	Okul idaresi ve öğretmenlerin psikolojik danışman, rehberlik odasına ilişkin algıları

2.3.Verilerin Analizi

Araştırma nitel araştırmalarda kullanılan veriler tümevarımsal içerik analizi tekniği ile çözümlenmiştir. Tümevarımsal içerik analizinde temel amaç toplanan verileri açıklayabilecek kavramlara ve ilişkilere ulaşmaktır. Diğer bir ifadeyle kodlama yoluyla verilerin altında yatan kavramları ve bu kavramlar arasındaki ilişkileri ortaya çıkarmayı amaçlamaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2021). İlk olarak analiz için kullanılan çalışmalara kodlar verilmiştir. Daha sonra verilen kodlardan sistematik bir şekilde temalar oluşturulmuştur. Oluşturulan temalar bağlamında araştırmaya dâhil edilen çalışmaların metinleri çözümlenmiştir.

3.BULGULAR

Çalışmanın bu aşamasında ortaöğretim düzeyinde sunulan rehberlik ve psikolojik danışmanlık hizmetlerine yönelik en çok karşılaşılan sorunlar ve bu sorunlara yönelik çözümleri içeren makaleler ve tezler incelenmiştir.

İncelenen çalışmalarda yaşanan sorunlar ele alınarak kodlanmış, bu kodlar sistematik bir şekilde düzenlenerek sorunları bütüncül bir şekilde içeren temalar belirlenmiştir. Belirlenen temalar, ‘fiziksel imkânlardan kaynaklı sorunlar’, ‘hizmetlerin ulaşılabilirliği ve işlevselliğinden kaynaklı sorunlar’, ‘mesleki gelişime dair sorunlar’, ‘sistem kaynaklı sorunlar’ ve ‘rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerine yanlış algı ve bilgiler’ olmak üzere beş temel sorun altında toplanmıştır. Ardından, ele alınan çalışmalardan belirlenen her bir temaya ait temel sorun için başlangıçta tanımlanan kodlarla kendi içerisinde ilişkili olan alt sorunlar sıralanmıştır.

3.1.Fiziksel İmkânlardan Kaynaklı Sorunlara İlişkin Bulgular

Okullardaki psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerini fiziksel imkânların yetersizliği olumsuz bir biçimde etkilemektedir. Ele alınan çalışmalarda görülen alt sorunlar tablo-2’de verilmiştir.

Tablo 2. *Fiziksel İmkânlardan Kaynaklı Sorunlar*

Kod	f
Rehberlik servisi oda eksikliği	10
Materyal eksikliği	8
Seminer-toplantı oda eksikliği	3

Tablo 2’de görüldüğü gibi, fiziksel imkânlardan kaynaklı sorunlar rehberlik servisi oda eksikliği, materyal eksikliği ve seminer-toplantı oda eksikliği biçiminde değinilmiştir. Bu eksikliklere ilişkin elde edilen bulgulardan bazıları aşağıda verilmiştir.

“Bazı rehberlik servisi odaları terapötik koşullara uygun olarak donatılmamaktadır.”(A21)

“Okul yöneticilerinin hizmetin gereği olan fiziksel şartları sağlamada imkânları kısıtlı kalmaktadır. Özellikle son yıllarda il merkezinde gerekli şartların oluşturulması anlamında okul yöneticilerin önceki yıllara oranla ihtiyaç duyulan mekân ve malzeme konusunda daha fazla imkân sunduğu gözlenmektedir. Temel anlayışın okullardaki rehberlik servislerinin de bir bütünün parçası olması gerektiği noktasından hareketle gerekli önemin gösterilmesi olmalıdır.” (A25)

“Okul rehberlik servisleri daha uygun ortamlar haline getirilmeli.”(A22)

“Şekilsel yönden biz iki kişi aynı odada çalışıyoruz. Bir odamız daha olsaydı veya bir ayrı görüşme odamız olsaydı daha verimli çalışırdık.”(A12)

Görüşlerde belirtildiği gibi, fiziksel imkânlardan kaynaklı sorunlar olarak psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerinin yürütülmesi için ihtiyaç duyulan mekân eksikliği ve materyal eksikliği öne çıkmaktadır. Psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerine ilişkin ortaya çıkan bir diğer sorun da hizmetlerin ulaşılabilirliği ve işlevselliği ile ilgili olduğu görülmektedir.

3.2.Hizmetlerin Ulaşılabilirliği ve İşlevselliğinden Kaynaklı Sorunlara İlişkin Bulgular

Psikolojik danışma ve rehberlik hizmetleri yürütülürken hizmetlerin ulaşılabilirliği ve işlevselliğine dair birçok sorun yaşanmaktadır. İncelenen çalışmalar ışığında sunulan bu hizmetlerin ulaşılabilirliği ve işlevselliğinde karşılaşılan alt sorunlar tablo-3’te gösterilmiştir.

Tablo 3. Hizmetlerin Ulaşılabilirliği ve İşlevselliğinden Kaynaklı Sorunlar

Kod	f
Öğrenci sayısı fazlalığı	12
Psikolojik danışman eksikliği	11
Veli iş birliği düşüklüğü	10
Veli eğitimleri eksikliği	5
İdare ile iş birliği eksikliği	17
Diğer öğretmenlerle iş birliği eksikliği	12
Psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerinin yetersizliği	6
Kültürel yapı zorluğu	2

Tablo 3'te görüldüğü üzere, hizmetlerin ulaşılabilirliği ve işlevselliğinden kaynaklı sorunlar teması altında psikolojik danışman eksikliği, öğrenci sayısı fazlalığı, veliler ile işbirliği eksikliği, veli eğitimleri eksikliği, idare ile işbirliği eksikliği, diğer öğretmenlerle işbirliği eksikliği, psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerinin yetersizliği ve kültürel yapı zorluğu kodları şeklinde sıralanmıştır. Aşağıda incelenen çalışmalardan elde edilen bulgulara yer verilmiştir.

“Bir de okulun çevresine baktığımız zaman sosyoekonomik koşullar birazcık rahatsız edici burada. Veliye ulaşamıyorsun, öğrenci ile yaptığın şeyi veli ile konuşamıyorsun. Veliye aktaramıyorsun hiçbir şeyi. O yüzden bazı sıkıntılar çekiyoruz.” (A11)

“Rehberlik servisi, ailelere rehberlik yapmada yetersiz kalmaktadır. Çünkü rehber öğretmenler, okuldaki iş yoğunluğundan velilere ulaşmak için yeterince zaman bulamamaktadır. Diğer bir neden ise, velilerimizin okula kadar gelip bu servislerden yardım istememesidir.” (A34)

“Bu okulda da bir tane rehber öğretmeni bulunmaktadır. 1300 öğrenci bulunan okulda bu rakam çok sıkıntılı bir durumdur. Bu konuda çok fazla eksik olduğunu düşünmekteyim” (A18)

“Okulların amaçları, seviyeleri, veli profilleri, sosyo-kültürel çevreleri vb. hep ayrı ayrı dikkate alınmalıdır” (A22)

“Yapılan aile eğitimlerine ise 1 tane başvuru oldu. 624 öğrencinin tek bir tane velisi gelip aile eğitimine başvurmak istedi. Aileler çok isteksizler.” (A29)

Görüşlerde belirtildiği üzere, ulaşılabilirlik ve işlevsellik kaynaklı sorunlar olarak psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerinin yürütülmesi için ihtiyaç duyulan psikolojik danışman eksikliği, öğrenci sayısı fazlalığı, paydaşlarla işbirliği eksikliği, psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerinin yetersizliği ve kültürel yapı zorluğu öne çıkmaktadır. Psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerine ilişkin ortaya çıkan bir diğer sorun da mesleki gelişim ile ilgili olduğu görülmektedir.

3.3. Mesleki Gelişime Dair Sorunlara İlişkin Bulgular

Çalışmalar doğrultusunda psikolojik danışmanların, mesleki donanım ve yetersizlikleri sonucu ortaya çıkan sorunlara yer verilmiştir. Görülen bu yetersizliklere ilişkin alt sorunlar tablo 4'te sunulmuştur.

Tablo 4. Mesleki Gelişime Dair Sorunlar

Kod	f
Uygulama derslerinin azlığı	9
Hizmet içi eğitim eksikliği	8
Psikolojik danışmanların çoğu lisans mezunu	1
Özel eğitim konusunda deneyimleri eksik	5
Alan dışı atama	6
Farklı sorunları olan öğrenciler	4
Kriz konusunda yetersizlikler	1
Mesleki doyum eksikliği	2
Sınıf rehberliği için donanım eksikliği	2

Tablo 4’te belirtildiği gibi mesleki gelişime dair yaşanan sorunlar uygulama derslerinin azlığı, hizmet içi eğitim eksikliği, psikolojik danışmanların çoğu lisans mezunu, özel eğitim konusunda deneyim eksikliği, alan dışı atama, farklı sorunları olan öğrenciler, kriz konusunda yetersizlik, mesleki doyum eksikliği ve sınıf rehberliği için donanım eksikliği şeklinde ifade edilmiştir. Çalışmalardan elde edilen bazı bulgular aşağıda verilmiştir.

“Bu mesleğin ehli olmayan, lisans eğitimini bu alanda almamış kişilerin yapmasını sağlamaya çalışıp tahrip etmeye çalıştıklarını düşünüyorum. Yani bir felsefe ya da sosyoloji mezununu almak için yapıyorlar ama alanda yeterince psikolojik danışman adayları var.” (A1)

“Rehber öğretmenlerin gelişimini sağlayacak hizmet içi eğitimler yapılmıyor.” (A30)

“Çok işlevsel olamayacağı kanısındayım. Gözlem formlarını öğretmenler kullanmayacaklar veya kullanamayacaklardır. Ayrıca öğretmenlerin bu rehberlik etkinliklerine olan inançlarının yetersiz olacağı, eğitim-öğretim etkinliklerinin yanında rehberlik etkinliklerine ve gözlem formlarına gereken zamanı ayıracakları kanısında değilim.” (A13)

“Kuramların yaşama uyarlanması konusunda sıkıntı yaşıyorum. Genel olarak tüm kuramlara uygulama yapacak düzeyde hâkim olmadığımı düşünüyorum.” (A35)

“Sorunlu öğrencilerin sorunlarında azalmalar görülmektedir. Bazı durumlarda yetersiz kalmaktadır. Daha üst seviyelerde yardım gerekmektedir.” (A3)

“Bir defasında öğrencinin biri (rehberlik servisindeyim) birden kapıyı açtı ve bağırarak ‘İntihar etmeye gidiyorum’ dedi. Aklıma ilk gelen kriz durumu... Sonra ben de arkasından koştum... Ona yetiştiğimde nefes bile alamıyordu. Oturttum, konuştuk...” (A21)

“Sınıf rehber öğretmenleri ve branş öğretmenlerinin öğrencileri tanımak, bilgi toplamak, bilgi ve farkındalık kazandırmak vb. rehberlik hizmetlerinin uygulanmasında gevşeklik gösterdiklerini hatta uygulamadıklarına şahit oluyorum.” (A25)

Görüşlerde ifade edildiği gibi, mesleki gelişim kaynaklı sorunlar olarak uygulama derslerinin azlığı, hizmet içi eğitim eksikliği, psikolojik danışmanların çoğu lisans mezunu, özel eğitim konusunda deneyim eksikliği, alan dışı atama, farklı sorunları olan öğrenciler, kriz konusunda yetersizlik, mesleki doyum eksikliği ve sınıf rehberliği için donanım eksikliği öne çıkmaktadır. Psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerine ilişkin ortaya çıkan bir diğer sorun da sistem kaynaklı sorunlar olduğu görülmektedir.

3.4.Sistem Kaynaklı Sorunlara İlişkin Bulgular

Araştırmada ele alınan çalışmalar doğrultusunda ortaöğretim düzeyinde rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinde karşılaşılan sistem kaynaklı sorunlar tablo 5’te sunulmuştur.

Tablo 5. Sistem Kaynaklı Sorunlara İlişkin Bulgular

Kod	f
Görev tanımı	9
Kadro tanımı	11
İdari sorumluluk verilmesi	5
Rehberlik saatinin kaldırılması	6
Yönetmelik	7
Nöbet görevi	5
Evrak işlerinin fazlalığı	7
Birçok komisyonda yer alınması	1
Görevlendirme	1
E-rehberlik	1
Sevk sorunu	2
Tercih danışmanlığı görevi	1
Özel okulda çalışmak	1

Tablo 5’te görüldüğü gibi, sistemden kaynaklı sorunlar teması altında kadro tanımı, görev tanımı, idari sorumluluk verilmesi, rehberlik saatinin kaldırılması, yönetmelik, nöbet görevi, evrak işlerinin fazlalığı, birçok komisyonda yer alınması, görevlendirme, e-rehberlik modülü uygulaması, sevk sorunu, tercih danışmanlığı görevi ve özel okulda çalışmak başlıkları toplanmıştır. Bu başlıklara ilişkin bazı görüşler aşağıda verilmiştir.

“En sevdiğim, eleman baksana. Aşağılayıcı bir tutum. Ne demek eleman. Komik hatta. Biz işçilere bile eleman demiyoruz. İşçi diyoruz. Sıfat belirtiyoruz.” (A1)

“Nöbet gününde öğrencilerle görüşmede sorunlar yaşanıyor. Nöbet görevinde öğrencilere kızdığımızdan dolayı rehberlik sürecine karşı tavır almalar oluyor.” (A24)

“Rehberlik dersinin tekrar okullara koyulması, rehberlik derslerine rehber öğretmenlerin girmesi, kazanımların rehber öğretmen tarafından değerlendirilmesi, yapılan çalışmalar kâğıt üzerinde değil sahada olmalıdır ...” (A10)

“Daha tam olarak görev tanımı da belli değil. Biz öğretmen miyiz, idareci miyiz, psikolojik danışman mıyız neyiz bilemiyoruz.”(A11)

“Çok kalabalık bir öğrenci grubuyla çalışmak ve görev yaptığım okul dışında başka bir okula daha görevlendirme ile gitmem benim için oldukça zordur.” (A35)

“Ulaşılabilirliği açısından zaten nöbet tutmaması gerekiyor PDR öğretmeninin. Çünkü öğrenci, ihtiyacı diğerleri tarafından görülsün istemiyor.” (A28)

“Rehber öğretmen (psikolojik danışman) isimsiz kahramana benzer. Çünkü Önemli işler yapar ama kim olduğu ve görevleri tam olarak belirlenememiştir.”(A2)

“Yine bizim dönemde geldi bir tane çocuk psikiyatristi bir kişi özel bir hastanede çalışıyordu, gönderiyorsun ama yer yok yani. Daha doğrusu uzman yok, nereye gönderebilirsin? ” (A12)

Görüşlerde ifade edildiği üzere, sistem kaynaklı sorunlar olarak kadro tanımı, görev tanımı, idari sorumluluk verilmesi, rehberlik saatinin kaldırılması, yönetmelik, nöbet görevi, evrak işlerinin fazlalığı, birçok komisyonda yer alınması, görevlendirme, e-rehberlik modülü uygulaması, sevk sorunu, tercih danışmanlığı görevi ve özel okulda çalışmak öne çıktığı anlaşılmaktadır. Psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerine ilişkin ortaya çıkan bir diğer sorun da yanlış algı ve bilgilerden kaynaklandığı görülmektedir.

3.5. Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetlerine Yönelik Yanlış Algı ve Bilgilere İlişkin Bulgular

Ele alınan çalışmalar incelendiğinde rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerine yönelik diğer paydaşların yanlış algı ve bilgilere sahip oldukları görülmüştür. Bu yanlış algı ve bilgiler tablo 6'da gösterilmiştir.

Tablo 6. Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetlerine Yönelik Yanlış Algı ve Bilgiler

Kod	f
İdarenin yanlış algısı	10
Öğrencinin yanlış algısı	4
Öğretmenin yanlış algısı	7
Gerçekçi olmayan beklentiler	6
Özel eğitimle ilgili yanlış bilgiler	2
Sorunlu kişi algısı	5

Tablo 6'da görüldüğü üzere, rehberlik ve psikolojik danışmanlık hizmetlerine yönelik yanlış algı ve bilgiler teması, idarenin yanlış algısı, öğrencinin yanlış algısı, öğretmenin yanlış algısı, gerçekçi olmayan beklentiler özel eğitimle ilgili yanlış bilgiler ve sorunlu kişi algısı biçiminde kodlardan oluşmaktadır. Bu kodlara ilişkin elde edilen bulgular aşağıda belirtilmiştir.

“Okul içerisindeki rehber öğretmenin fazla iş yükü, okul yöneticilerinin olumsuz tavırları, okul öğretmenlerinin olumsuz tavırları, öğretmen sayısının eksikliği, öğrenci sayısının fazla, rehber öğretmen sayısının az oluşu, rehber öğretmenin alanına hâkim olamaması” (A9)

“Bizim için bir katkı sağladıklarını çok az gördüm. Samimi bulmuyorum. Her şeyi sırf işi gereği zorla yapıyorlar gibi görünüyorlar.” (A19)

“Öğretmenlerin bir kısmı öğrencilerle ilgili her sorunun rehberlik öğretmenini ilgilendirdiğini ve rehberlik öğretmenlerinin her sorunun (ödev yapmıyor, silgisini kaybetmiş vb.) muhatabı olduğunu düşünüyor. Bazı öğretmenler rehberlik öğretmenini joker gibi düşünüp rica etmek yerine emir vermeye, okul idaresini kullanmaya ve yönlendirmeye çalışıyor. Beklentim eğitimin bir ekip işi olduğu ve rehberlik öğretmenlerinin de farklı görevleri olduğunu kabul etmeleri.” (A25)

“Evet, genellikle okul yöneticileri çok inandıklarını söylerler. Rehberlik bir okulun bel kemiğidir derler fakat onların rehberlik tanımları ve anlayışları bizimkilerden farklıdır. Onlar rehberlik hizmetinin kapsadığı alanı çok geniş görürler”(A18)

“Özel eğitimin psikolojik bozukluklar için olduğu bakışı zaman zaman çalışmaları olumsuz etkileyebiliyor. Bu bakış açısı nedeniyle bireylerin gerekli eğitimi alması aileler tarafından engellenebilmektedir”(A33)

“Güvensizlik, rehberliğe sorunlu öğrencilerin gideceği düşüncesi.” (A20)

“Birçok öğrencinin tam olarak tanıdığını ve yararlanmak istediğini düşünmüyorum. Genel anlamda öğrenciler yararsız görüyor. Erkek öğrenciler, ben güçlüyüm düşüncesiyle yardım almak istemiyorlar. Kız öğrenciler daha çok yardım alıyor.”(A20)

Görüşlerde görüldüğü gibi, yanlış algı ve bilgilerden kaynaklı sorunlar olarak paydaşların yanlış algılarının ve bilgilerinin öne çıktığı görülmektedir. Psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerinin yürütülmesinde paydaşların yanlış algı ve bilgilere sahip olması hizmetin niteliğini düşürmektedir.

4.TARTIŞMA ve SONUÇ

Bu araştırmada eğitim sisteminin tamamlayıcı bir parçası psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerinin ortaöğretim kademesinde yürütülürken karşılaşılan sorunları sistematik bir biçimde ele alarak sorunları bütüncül bir şekilde sunulması ve bu sorunlara yönelik çözüm önerileri geliştirilmesi amaçlanmıştır. Ulaşılan araştırmalar kapsamında karşılaşılan bu sorunlar; ‘fiziksel imkânlardan kaynaklı sorunlar’, ‘hizmetlerin ulaşılabilirliği ve işlevselliğinden kaynaklı sorunlar’, ‘mesleki gelişime dair sorunlar’, ‘sistem kaynaklı sorunlar’ ve ‘rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerine yanlış algı ve bilgiler’ olmak üzere beş temel sorun şeklinde ifade edilmiştir.

İlk olarak, fiziksel imkânlardan kaynaklı sorunlar biçiminde belirlenen tema altında; rehberlik servisi oda eksikliği, materyal eksikliği ve seminer-toplantı oda eksikliği kodları belirlenmiştir. Fiziksel ortamın yetersizliği ve uygulama kısıtlılığı sorunları psikolojik danışmanlar tarafından dile getirilmektedir (Parmaksız ve Gök, 2018). Köse ve Diker (2015) tarafından yapılan bir araştırmada uygun ortam ve materyallerin sağlanması ile psikolojik danışmanın sergileyeceği performans arasında pozitif yönde bir ilişki elde edilmiştir. Diğer bir araştırmada ise, fiziki imkânların eksikliğini ve okul idarelerinin fiziksel mekânı oluşturmak ve etkili bir hizmet sunmak için psikolojik danışmanlarla işbirliği geliştirme konusunda pasif olduklarını ifade etmişlerdir (Karataş ve Polat, 2013). Psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerinin etkili bir şekilde yürütülebilmesi için uygun ortam ve materyallerin olması gerekmektedir. Bunların idare tarafından sağlanmaması psikolojik hizmetlerin etkili bir şekilde yürütülmesinde önemli bir engel teşkil edebilir. Diğer bir ifadeyle, fiziksel imkânlardan kaynaklı sorunlar psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerinin yetersizliğini beraberinde getirebilir. Öte yandan olumsuz fiziksel koşullar psikolojik danışmanların mesleki doyumlarını zedeleyebilir.

Psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerinin aksamasına neden olan diğer bir sorun başlığı, hizmetlerin ulaşılabilirliği ve işlevselliğinden kaynaklı sorunlar olarak saptanmıştır. Bu tema altındaki alt sorunlar bu hizmetlerin içerisinde yer alan paydaşların katılım düzeyinin düşük ve yapılan çalışmaların yeterli işlevselliğe ulaşmadığı için ortaya çıktığı görülmektedir. Bu tema altında görülen alt sorunlar; psikolojik danışman eksikliği, öğrenci sayısı fazlalığı, veliler ile işbirliği eksikliği, veli eğitimleri eksikliği, idare ile işbirliği eksikliği, diğer öğretmenlerle işbirliği eksikliği, psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerinin yetersizliği ve kültürel yapı zorluğu biçiminde isimlendirilmiştir. Tagay ve Savi-Çakar (2017) tarafından yapılan bir araştırmada veli katılımının düşüklüğü, öğretmenlerin ve okul idarecilerinin psikolojik danışma ve rehberlik hizmetleri için isteksiz olmalarının hizmetlerin niteliğini olumsuz bir şekilde etkilediği görülmüştür. Benzer şekilde, psikolojik danışmanlar ile birlikte yürütülen bir çalışmada diğer öğretmenlerin işbirliğine kapalı oldukları belirtilmiştir (Koçak-Bıçak ve Ottekin-Demirbolat, 2019). Ayrıca, Tuzgöl-Keklik ve Dost (2012) tarafından yapılan çalışmada psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerinin yürütülmesinde rolü olan bireylerin bilinçsizliği ve işbirliği yapmamaları ifade edilmiştir. İşbirliğinin yetersiz olması psikolojik danışmanların okul idaresi, diğer öğretmenler ve veliler ile uyum sağlamasını engelleyebilir. Bu sorunların nedeni psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerinin önemini anlaşılması olabilir. Bu sorunlar sonucunda öğrencilerin akademik ve sosyal gelişimi için gerekli olan çalışmalar aksayabilir. Yeterli düzeyde hizmet sunulmadığı için öğrenciler yardım istemenin gereksiz olduğunu düşünebilir.

Araştırmada bir diğer sorun başlığı mesleki gelişime dair sorunlar olarak tanımlanmış olup özellikle uygulamaya dönük çalışmaların eksikliği dikkat çekmektedir. Mesleki gelişime dair sorunlar; uygulama derslerinin azlığı, hizmet içi eğitim eksikliği, psikolojik danışmanların çoğu lisans mezunu olması, özel eğitim konusunda deneyim eksikliği, alan dışı atama, farklı sorunları olan öğrenciler, kriz konusunda yetersizlik, mesleki doyum eksikliği ve sınıf rehberliği için donanım eksikliği şeklinde alt sorunlardan oluşmaktadır. Uygulama derslerinin azlığı sorununa birçok araştırmada bahsedilmiştir (Çokamay ve ark., 2017; Gürgeç, 2020; Tuzgöl-Dost ve Keklik, 2012; Yeşilyaprak, 2009).

Parmaksız ve Gök (2018) tarafından yapılan araştırmada hizmet içi eğitim yetersizliği, alan dışı atama ve yeni gelişmeleri takip etmede güçlük çekme yaşanan sorunlar olarak ifade edilmiştir. Sınıf rehberliği uygulamalarında yetersizlikler olması bu çalışmaların hedefe ulaşamaması ile sonuçlanabilir. Ayrıca, psikolojik danışmanlar, bireysel ve grupla danışma, sınav kaygısı, psikolojik test uygulamaları, özel eğitim ve travmatik yaşantıya sahip öğrencilere yardımcı olurken yetersizlik duygusu hissettiklerini dile getirmişlerdir (Tuzgöl-Dost ve Keklik, 2012). Bütün bu sorunlar ve yetersizlik duyguları ile birlikte psikolojik danışmanların mesleki doyumlarını azaltabilir. Bu nedenle, psikolojik danışmanlar süpervizyon olarak, konferanslara katılarak veya lisansüstü eğitime devam ederek mesleki donanımlarını artırabilir (Karçkay, 2008).

Bütün bu sorunların yanında rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri yürütülürken sistem kaynaklı sorunlarla da karşılaşmaktadır. Sistem kaynaklı sorunlar; görev tanımı, kadro tanımı, idari sorumluluk verilmesi, rehberlik saatinin kaldırılması, yönetmelik, nöbet görevi, evrak işlerinin fazlalığı, birçok komisyonda yer alınması, görevlendirme, e-rehberlik, sevk sorunu, tercih danışmanlığı görevi ve özel okulda çalışmak alt sorunlarını içermektedir. Karataş ve Şahin-Baltacı (2013) tarafından yapılan araştırmada birçok okula görevlendirme yapılması, alan dışı projede görev verilmesi, komisyon görevleri, iş yoğunluğu ve meslekî sınırların net olmaması hizmetlerin niteliğini azaltmaktadır. Benzer şekilde, bu sorunları saptayan araştırmalar mevcuttur (Dağlı, 2014; Hatunoğlu ve Hatunoğlu, 2006; Tuzgöl-Dost ve Keklik, 2012). Ayrıca, yaşanan yerde çocuk ve ergen psikiyatristinin olmadığı için sorun yaşadıklarını belirten psikolojik danışmanlara da ulaşılmıştır (Çomakay ve diğerleri, 2017; Gürkan, 2020). Bu sorunlar psikolojik danışmanların görev ve sorumluluklarının yanlış anlaşılmasına yol açarak öğrencilerde önyargılara neden olabilir. Bu sorunlar psikolojik danışmanlar açısından rol karmaşasına yol açabilir. Ayrıca kurumlar arası işleyişteki aksaklıklar öğrencilere ihtiyacı olan yardımın sağlanamamasına neden olabilir.

Psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerinde görülen diğer sorunlar rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerine yanlış algı ve bilgiler biçiminde ele alınmıştır. Bu yanlış algı ve bilgiler genellikle idarenin yanlış algısı, öğrencinin yanlış algısı, öğretmenin yanlış algısı, gerçekçi olmayan beklentiler özel eğitimle ilgili yanlış bilgiler ve sorunlu kişi algısı biçiminde karşılaşıldığı görülmüştür. Alan yazın incelendiğinde benzer bulgular elde edilen çalışmalar bulunmaktadır (Dağlı, 2014). Diğer bir deyişle, maalesef ki, nitelikli eğitim için önemli olan psikolojik danışma ve rehberlik hizmetleri paydaşları tarafından olumsuz algılara ve yanlış bilgilere maruz kalmaktadır. Bu olumsuz algı ve yanlış bilgiler psikolojik danışmanlar ile paydaşlar arasında çatışmalara neden olabilir. Ortaya çıkan çatışmalar sunulan hizmetlerde aksaklıklar görülmesine ve hizmetin işlevselliğinin azalmasına neden olabilir. Ayrıca, olumsuz algı ve tutumlar psikolojik danışmanların çalışmalarını olumsuz bir şekilde etkileyebilir. Araştırma kapsamında incelenen çalışmalardan elde edilen bulgulara dayalı olarak sorunların çözümü için aşağıda belirtilen önerilerin katkı sağlayabileceği düşünülmüştür.

1. Okul idaresi ile psikolojik danışmanlar arasında iş birliği sağlamak için eğitimler verilebilir. Bu eğitimlerle psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerinin önemi hakkında farkındalık kazandırılabilir.
2. Velilere eğitim verilebilir. Böylece verilen eğitimler sayesinde velilerin psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerinin önemini anlamasına yardımcı olunabilir.
3. Okullarda psikolojik danışman sayısı artırılabilir. Bunun sonucunda başta öğrenciler olmak üzere diğer bütün paydaşlara daha kolay ulaşılabilir.
4. Fiziksel imkânlar iyileştirilerek psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerinin yeterliliği artırılabilir.
5. Lisans eğitiminde uygulama dersleri artırılabilir. Ayrıca lisansüstü eğitim teşvik edilebilir.
6. Psikolojik danışmanların kendilerini yetersiz hissettikleri alanlar saptanıp, bu alanlarda hizmet içi eğitimler verilebilir.
7. Rehberlik saati yeniden düzenlenebilir.
8. Kadro tanımı ve görev tanımı netleştirilebilir.

5. KAYNAKÇA

Akay, S., Türk, F., Mercan, Ö. ve Urtekin, F. (2019). Psikolojik danışmanların bakış açısından Rehberlik Hizmetleri Yönetmeliği'nin incelenmesi. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 20(3), 891-918.

Akpınar, B. ve Bengisoy, A. (2017). Rehber öğretmenlerin okul müdürlerinin rehberlik hizmetlerine ilişkin görüşleri. *Current Research in Education*, 3(3), 129-141.

Altun, T. ve Camadan, F. (2013). Rehber öğretmenlerin rehber öğretmen (psikolojik danışman) kavramına ilişkin algılarının metafor analizi yoluyla incelenmesi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 21(3), 883-918.

Aviles, A. M., Anderson, T. R., & Davila, E. R. (2006). Child and adolescent social-emotional development within the context of school. *Child and Adolescent Mental Health*, 11(1), 32-39.

Azimli, Ö. ve Akacan, B. (2017). Ortaöğretim kademesinde görevli okul yöneticilerinin rehberlik ve psikolojik danışmanlık hizmetlerine ilişkin algı ve görüşleri. *Electronic Turkish Studies*, 12(29), 129-150.

Bakioğlu, A. ve Gayık-Asyalı, S. (2005). Rehber öğretmenlerin buldukları kariyer evrelerine göre okul yönetimini algılayışlarının niteliksel olarak incelenmesi. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 21(21), 89-110.

Bayraktar, Y. (2020). *Rehber öğretmenlerin okulda karşılaştıkları sorunlara yönelik görüşlerinin belirlenmesi*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi) Sakarya Üniversitesi, Sakarya.

Bengisoy, A. ve Özdemir, M. B. (2019). Psikolojik danışman/rehber öğretmenlerin bakış açısıyla psikolojik danışma ve rehberlik alanının sorunları. *Kıbrıs Türk Psikiyatri ve Psikoloji Dergisi*, 1(3), 189-193.

Camadan, F. (2021). MEB tarafından psikolojik danışma ve rehberlik hizmetleri ile ilgili olarak yayınlanan yönetmeliklerdeki kararların değerlendirilmesi. *Milli Eğitim Dergisi*, 50(230), 1015-1038.

Camadan, F. ve Sarı, S. V. (2021). Psikolojik danışmanların mesleki gelişimlerinin incelenmesi üzerine nitel bir araştırma. *Trakya Eğitim Dergisi*, 11(3), 1274-1293.

Camadan, F. ve Sezgin, F. (2012). İlköğretim okulu müdürlerinin okul rehberlik hizmetlerine ilişkin görüşleri üzerine nitel bir araştırma. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 4(38), 199-211.

Can, E. ve Nikolayidis, U. (2020). Okul yönetimine katılım: Rehber öğretmenler üzerine bir araştırma. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(6), 1787-1806.

Can, E. ve Nikolayidis, U. (2021). Okul rehberlik hizmetleri: Bir durum çalışması. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 31(2), 647-665.

Çokamay, G., Kapçı, E. G. ve Sever, M. (2017). Okul ruh sağlığı hizmetlerinde yaşanan sorunlar: psikolojik danışmanların görüşleri. *İlköğretim Online*, 16(4), 1395-1406.

Dağlı, S. (2014). *Rehber öğretmen ve psikolojik danışmanların kendi mesleklerine ilişkin algıları üzerine nitel bir araştırma*. (Yayınlanmamış doktora tezi). İstanbul Üniversitesi, İstanbul.

Demirel, M. (2010). İlköğretim ve ortaöğretim kurumları sınıf rehberlik programının değerlendirilmesi. *Eğitim ve Bilim*, 35(156), 45-60.

Dinçer, S. (2018). Eğitim bilimleri araştırmalarında içerik analizi: Meta-analiz, meta-sentez, betimsel içerik analizi. *Bartın Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 7(1), 176-190.

Bacıoğlu, S. D., Kocabıyık, O. O., ve Malkoç, A. (2017). Rehberlik ve psikolojik danışmanlık öğrencilerinin okullardaki rehberlik servisini değerlendirmeleri. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 7(48), 45-62.

Eliamani, M. P., Richard, M. L., & Peter, B. (2014). Access to guidance and counseling services and its influence on Students' school life and career choice. *African Journal of Guidance and Counselling*, 1(1), 7-15.

Gürkan, U. (2020). Rehberlik öğretmenlerinin bakış açısıyla okul rehberlik hizmetlerinde yaşanan sorunlar. *Necatibey Eğitim Fakültesi Elektronik Fen ve Matematik Eğitimi Dergisi*, 14(1), 577-605.

Hamamcı, Z., Murat, M. ve Çoban, A.E. (2004). Gaziantep'teki okullarda çalışan psikolojik danışmanların mesleki sorunlarının incelenmesi. 13. Ulusal Eğitim Bilimleri Kurultayı, İnönü Üniversitesi, Malatya.

Hatunoğlu, A. ve Hatunoğlu, Y. (2006). Okullarda verilen rehberlik hizmetlerinin problem alanlar. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 14(1), 333-338.

Hohenshil, T. H., Amundson, N. E., & Niles, S. G. (2015). Introduction to global counseling. *Counseling around the world: An international handbook*, 1-8.

İçtüzzer, E. Y. (2017). *Ortaöğretim kurumlarında yürütülen psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerinin değerlendirilmesi* (Yayınlanmamış doktora tezi), Ankara Üniversitesi, Ankara.

Karataş, Z ve Baltacı, H. (2013). Ortaöğretim kurumlarında yürütülen psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerine yönelik okul müdürü, sınıf rehber öğretmeni, öğrenci ve okul rehber öğretmenin psikolojik danışman görüşlerinin incelenmesi. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14(2), 427-460.

Karataş, İ. ve Polat, M. (2013). Okul yöneticilerinin rehberlik hizmetlerine bakış açıları üzerine okul rehber öğretmenlerinin görüşleri. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(1), 105-123.

Karataş, K. ve Sönmez, N. (2019). Lise öğrencilerinin rehberlik hizmetlerine ve rehber öğretmene ilişkin görüşleri: Metaforik bir analiz. *Journal of Theoretical Educational Science*, 12(3), 915-934.

Karçkay, A. T. (2008). Farklı eğitim programı mezunu psikolojik danışmanların mesleki yeterlilikleri ve iş doyumlarının incelenmesi. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Dergisi*, (2)24, 24-35.

Kaya, F. (2013). *Milli Eğitim Bakanlığı Denetçilerinin ortaöğretim kurumlarındaki psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerinin denetiminde karşılaştıkları sorunlar ve çözüm önerileri*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Fırat Üniversitesi, Elazığ.

Kaya, F. ve Kaya, S. (2017). Ortaöğretim kurumlarındaki psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerinin denetiminde karşılaşılan sorunlara ilişkin bakanlık denetçilerinin görüşleri. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 5(7), 56-75.

Kaya, M. ve Yıldırım, T. (2017). Liselerde çalışan psikolojik danışmanların okullarda yaşanan kriz durumlarına ilişkin algıları. *Journal of the Human & Social Science Researches*, 6(2), 835-857.

Kazu, H. ve Deniz, E. Okul psikolojik danışmanlarının nöbet görevine ilişkin görüşlerinin incelenmesi. *Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 18(Armağan Sayısı), 291-310.

Koçak-Bıçak, D. ve Onat-Demirbolat, A. (2019). Okul psikolojik danışmanlarının okul yöneticileri ve öğretmenlerden beklentileri. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 17(2), 236-257.

Köse Şirin, A. ve Diker Coşkun, Y. (2015). Okul psikolojik danışmanlarının sürekli eğitim ihtiyaçlarının incelenmesi. *Uluslararası Eğitim Programları ve Öğretim Çalışmaları Dergisi*, 5(9), 105-122.

Korkut-Owen, F., & Owen, D. W. (2008). Okul psikolojik danışmanlarının rol ve işlevleri: Yöneticiler ve psikolojik danışmanların görüşleri. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 41(1), 207-221.

Külahoğlu, Ş., ve Küçüksüleymanoğlu, R. (2021). Okul PDR hizmetleri yönetmeliklerinin beş yıllık kalkınma planları ve MEB şûra kararlarına uyumunun incelenmesi. *Yaşadıkça Eğitim*, 35(1), 173-191.

Meyer, D., & Ponton, R. (2006). The healthy tree: A metaphorical perspective of counselor well-being. *Journal of Mental Health Counseling*, 28(3), 189-201.

MEB. (2020). *Millî Eğitim Bakanlığı Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetleri Yönetmeliği*. T.C. Resmî Gazete (31213, 14 Ağustos 2020). Erişim adresi <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2020/08/20200814-2.htm>

Özabacı, N., Sakarya, N. ve Doğan, M. (2008). Okul yöneticilerinin okuldaki psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerine ilişkin görüşlerinin değerlendirilmesi. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11(19), 8-22.

Özaydın, S., Şahin, S. ve Siyez, D. M. (2019). Liselerde görev yapan öğretmen ve idarecilerin, psikolojik danışmanların nöbet tutmasının okul psikolojik danışma ve rehberlik hizmetleri üzerindeki etkisine ilişkin görüşleri. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 9(55), 1179-1211.

Öztürk, D. N. (2018). *Okul yöneticilerinin okul rehberlik hizmetlerine ve rehber öğretmenlere yönelik tutum ve davranışlarının rehber öğretmen görüşleri açısından incelenmesi* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Karadeniz Teknik Üniversitesi, Trabzon.

Parmaksız, İ. ve Gök, A. (2018). Okul psikolojik danışmanlarının psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerinin yürütülmesinde karşılaştıkları güçlükler. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, (47), 247-265.

Steinberg, L. (2007). Risk taking in adolescence: New perspectives from brain and behavioral science. *Current directions in psychological science*, 16(2), 55-59.

Şahin, C. ve Kumcağız, H. (2018). Psychological counseling and guidance in turkey: developments and issues. *Electronic Turkish Studies*, 13(3), 649-658.

Tagay, Ö. ve Çakar, F. S. (2017). Okullarda Yürütülen Psikolojik Danışma Ve Rehberlik Hizmetlerine İlişkin Okul Psikolojik Danışmanlarının Görüşleri. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18(3), 1168-1186.

Tagay, Ö. ve Karataş, Z. (2018). Okul psikolojik danışmanlarının e-rehberlik modülü kapsamında rehberlik hizmetlerinin planlanmasına ilişkin görüşleri. *Okul Psikolojik Danışmanlığı Dergisi*, 1(1), 31-43.

Tanhan, F. ve Nas, E. (2020). Bir Q-Metodu çalışması: Rehber öğretmenlere ilişkin öğretmen algılarının incelenmesi. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, (37), 114-123.

Toprakçı, E. ve Altunay, E. (2014). Psikolojik danışma ve rehberlik personelinin yöneticileriyle ilişkileri (Anılar bağlamında nitel bir analiz). *İlköğretim Online*, 13(2), 526-545.

Tuzgöl-Dost, M. ve Keklik, İ. (2012). Alanda çalışanların gözünden psikolojik danışma ve rehberlik alanının sorunları. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1(23), 389-407.

Uzun, İ. (2018). *Öğretmenlerin ve okul yöneticilerinin okul rehberlik hizmetleri ve psikolojik danışman ile ilgili metaforik algılarının incelenmesi* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi) Biruni Üniversitesi, İstanbul.

Yeşilyaprak, B. (2009). The development of the field of psychological counseling and guidance in Turkey: Recent advances and future prospects. *Ankara University Journal of Faculty of Educational Sciences*, 42(1), 193-213.